VICTORIA BUŞMACHIU

Institutul de Filologie
(Chişinău)

STRATIFICAREA FUNCȚIONAL-STILISTICĂ A LEXICULUI LIMBII ROMÂNE

Abstract

Between lexical units of language there are differentiations of value and frequency, lexis of language differentiates itself from the stylistic and functional viewpoint. Language lexical system differentiates itself on the temporal axis: archaic-neologic, territorial axis: literary-regional, social axis: literary-argotic, professional, jargon and stylistically.

Keywords: lexicology, stylistic and functional stratification of lexis, neologism, archaism, idiom, professionalism, slang, jargon, vulgar words, stylistic mention, term, fundamental vocabulary, supplementary vocabulary.

A devenit deja un fapt arhicunoscut teza că totalitatea cuvintelor care există şi care au existat cândva într-o limbă oarecare formează sistemul lexical al acesteia, iar disciplina care studiază componenta lexicală a unei limbi poartă numele de lexicologie (termen împrumutat din fr. *lexicologie*, format din substantivele greceşti *lexis* „cuvânt" şi *logos* „știință; teorie"). Sistemul lexical al limbii române este constituit din două subsisteme inegale ca mărime şi importanță: *vocabularul fundamental* (sau fondul lexical principal, esențial, curent, comun, reprezentativ), care cuprinde cuvintele cele mai uzuale, cunoscute şi folosite de toți vorbitorii limbii române literare (cca. 1500 de cuvinte), indiferent de nivelul instruirii, profesie, vârstă, sex, regiune, confesiune etc.; si *masa vocabularului* (sau fondul lexical auxiliar, periferic, suplimentar, secundar, disponibil) ce cuprinde cuvintele cunoscute şi folosite de anumiți vorbitori în anumite domenii de activitate. Masa vocabularului reprezintă aproximativ 90% din totalul cuvintelor şi este compusă din: arhaisme; regionalisme; elemente de jargon şi de argou; neologisme; termeni tehnici etc. În lexicul unei limbi există diferențieri de valoare şi de frecvență, adică lexicul unei limbi se diferențiază din punct de vedere funcțional şi stilistic. Când vorbim de stratificarea funcțional-stilistică, avem în vedere că sistemul lexical al limbii se diferențiază pe axa temporală: arhaic-neologic; pe axa spațială: literar-regional; pe axa socială: literar-argotic, profesional, de jargon etc. şi din punct de vedere stilistic: vocabularul marcat stilistic-vocabularul neutru din punct de vedere stilistic. La întocmirea registrului de cuvinte al oricărui dicționar se iau în considerare tocmai aceşti parametri ai sistemului lexical. Sub aspectul *diferențierii temporale*, adică pe axa temporală, vocabularul include un strat lexical **neologic** care se opune, din punct de vedere stilistic, unui strat lexical arhaic. În linii generale, am putea constata că în evoluția sa lexicul românesc a parcurs două etape distincte în procesul ei de neologizare: o primă etapă ține de evoluția lexicului până

BDD-A6835 © 2012 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 08:39:17 UTC)

în secolul al XVIII-lea, aceasta fiind etapa de consolidare şi îmbogăţire cantitativă cu împrumuturi slave, germanice, turceşti, greceşti, maghiare etc. (N. Felecan), în timp ce a doua etapă se referă la procesul de modernizare şi de îmbogăţire masivă a lexicului românesc ce a început în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Din momentul afirmării Şcolii Ardelene, asimilarea neologismelor s-a realizat într-un ritm deosebit de dinamic, îmbogăţind şi rafinând mijloacele de expresie. „Vârsta neologismelor" relativizează acest grup de cuvinte, căci sub denumirea de „nou" se ascund cuvinte adoptate de limba română abia în ultimii 10, poate chiar numai 5 ani (*computer*, *cip*, *site*), cât şi cuvinte care au câteva zeci de ani (*tehnică*), o sută de ani (*telefon*) sau chiar 350 (*cometă*, *monarhie*, *tiran*) – introduse în limba română, prin scrierile lor, de către M. Costin, D. Cantemir, I. Neculce. Termenul „neologism" cunoaşte două accepţii: în sens larg, este neologism orice cuvânt nou, împrumutat sau creat prin mijloace interne; iar în sens restrâns, numai cuvântul străin, împrumutat la o dată nu prea îndepărtată. Prin urmare, neologisme propriu-zise ar putea fi calificate doar „cuvintele împrumutate în perioada de timp acoperită de conceptul limbă română contemporană şi despre care vorbitorii au conştiinţa că sunt cuvinte noi. Un cuvânt este neologism atâta timp cât este simţit ca o noutate. Cu cât un cuvânt se învecheşte şi are circulaţie largă, cu atât se pierde aspectul său de inovaţie". (Iordan et alii 1978, 310). Pornind de la situaţia existentă în lingvistica romanică din Occident, unii savanţi români disting două categorii opuse de unităţi de vocabular: lexicul moştenit şi lexicul savant, prin ultima sintagmă avându-se în vedere, de asemenea, cuvintele noi, împrumutate din unele limbi străine, în marea lor majoritate, pe cale livrescă, odată cu obiectele şi noţiunile denumite. În cele ce urmează susţinem părerea ca termenul neologism să fie utilizat numai pentru cuvintele împrumutate recent din alte limbi sau derivate în interiorul limbii române, iar cuvintele care au intrat în limbă de câteva sute de ani sau de câteva zeci de ani este indicat să fie numite cuvinte savante, aşa cum se procedează în lingvistica din Europa (Bahnaru 2008, 126). Neologismele limbii române aparţin atât limbii literare standard, cât şi tuturor variantelor funcţionale, în care apar terminologii speciale proprii fiecărui domeniu de activitate. Foarte multe anglicisme şi americanisme se întâlnesc în stilul publicistic şi cel ştiinţific, aceste stiluri funcţionale fiind cele mai deschise împrumutului neologic. Împrumuturile pot fi: 1) necesare (termeni care nu au echivalente româneşti: *design*, *feed-back*, *hardware*, *management*, *marketing*, *sponsor*, *copy-right*, *best-seller*, *cameraman*, *disk-jockey*, *mass-media*, *surfing*, *fast-food*, *living*, *cash* etc.) şi 2) livreşti (includ termeni ce dublează cuvintele româneşti: *hit*, *job*, *juice*, *shop*, *show*, *top* (pentru *şlagăr*, *serviciu*, *suc*, *magazin*, *spectacol*, *clasament*) sau cu valoare stilistică: *a badina* „a glumi", *sensiblerie* „sensibilitate excesiva", *cariant* „culoare vie", *afolat* „înnebunit", *eclatant* „stralucitor", *froasat* „ofensat". Cele mai supărătoare sunt împrumuturile care dublează cuvinte româneşti doar din „snobism lingvistic", numite de regulă *cultisme* (*a demara*, *a stopa*, *vizavi*, *a disipa*, *a oculta*, *a se deroba etc.)*. În funcţie de momentul intrării lor în limbă, de frecvenţa utilizării lor şi de diversitatea categoriilor de vorbitori care le folosesc, neologismele se adaptează fonetic şi morfologic la structura limbii române, mai mult sau mai puţin sistematic. Cuvintele neologice încă neadaptate se numesc **barbarisme**, iar împrumuturile neologice care sunt păstrate intenţionat cu forma şi sensul din limbile de origine sunt numite **xenisme** (fr. *xénisme*, format din pref. *xén-* „străin; parazit" şi suf. *-ism*): *Bildungsroman* (germ.), *muchacho* (sp.), *allegro* (it.), *weekend* (engl.). **Arhaisme**

BDD-A6835 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 08:39:17 UTC)

(gr. *arhe* „vechi" şi *logos* „cuvânt") sunt etichetate cuvintele care au încetat a mai fi frecvente în limbă, trecând în fondul pasiv al acesteia ca treptat să fie date uitării de generaţiile care vin în loc. De regulă, dicţionarele limbii curente sunt rezervate în raport cu includerea acestora în registrul de cuvinte, ele fiind fixate aproape în totalitate în dicţionarele istorice şi parţial în dicţionarele de uz şcolar. În funcţie de apartenenţa lor la un nivel sau altul al limbii, arhaismele sunt de mai multe feluri: arhaisme lexicale – unităţi de lexic înregistrate în tezaurul limbii, dar ieşite din uz datorită evoluţiei societăţii, schimbărilor în viaţa socială, dispariţiei unor realităţi, ceea ce conduce la dispariţia unor referenţi şi astfel la eliminarea factorilor care determină întrebuinţarea unor astfel de unităţi ale lexicului: *ienicer, caimacam, paharnic, logofăt, opaiţ, colibă, işlic, tuzlama* etc. (Theodor Hristea califică istorismele ca fiind arhaismele lexicale); arhaisme fonetice – cuvinte cu forme vechi de pronunţare, ieşite din uzul actual: *pre* „pe", *a îmbla* „a umbla", *mez* „miez", *samă* „seamă", *a rumpe* „a rupe" etc.; arhaisme gramaticale – forme morfologice vechi: *aripe-aripi*, *inime-inimi*, *palaturi-palate*, *documenturi-documente* etc. sau structuri sintactice învechite: „*Eu să fiu a ta stăpână*, *tu stăpân* ***vieţii*** *mele",* „*Preot* ***deşteptării*** *noastre*, *semnelor vremii profet*" (M. Eminescu); arhaisme semantice – cuvinte care conservă semantisme vechi, pe lângă sensurile noi dobândite ulterior: *prost* „simplu"; *nemernic* „străin, pribeag"; *rost* „gură"; *moşie* „pământ strămoşesc, patrie" („*Spancioc este încă tânăr. În inima lui este iubire de* ***moşie***" (C. Negruzzi). Pentru a stabili dacă un cuvânt este sau nu arhaic în contextul în care este folosit trebuie să-l raportăm la stadiul de evoluţie a limbii în epoca în care a fost scrisă o operă literară. Arhaismele sunt utilizate pentru realizarea valorii stilistice, a culorii locale, pentru a evoca oameni, obiceiuri, evenimente istorice, pentru a fixa în timp acţiunea unei opere cu tematica istorică. Literatura română cu tematică istorică este ilustrată de scriitori care au valorificat cu măiestrie arhaismele: Costache Negruzzi , Alexandru Odobescu, Mihai Eminescu, Mihail Sadoveanu etc. Tot în categoria arhaismelor ar trebui incluse *istorismele*, întrucât acestea, ca şi arhaismele, nu mai sunt în uzul limbii contemporane, fiind date uitării odată cu trecerea perioadei de timp în care erau folosite. Din categoria acestora fac parte unităţile lexicale din perioada veche şi din cea a dominaţiei turceşti asupra Ţărilor Române: *agă, domnitor, logofăt, jitnicer, dărăban, puşcaş, haraci, uric, vodă, divan, mazil, răzeş, medelnicer, căminar, anteriu, caftan, giubea, ghiobec, vătaf, peşcheş* etc. Pentru limba română din Basarabia, au devenit istorisme acele unităţi lexicale care ţineau de administraţia de stat şi economia sovietică: *soviet, colhoz, sovhoz, comsomolist, activist* etc. Este inadmisibil să fie confundate cu arhaismele sau cu istorismele unităţile lexicale împrumutate din unele limbi europene care denumesc realităţi specifice pentru antichitatea greacă, romană sau egipteană, care, în dicţionar, sunt prezentate cu menţiunile „în Grecia antică" (a se vedea: *agora, agoranom, aditon, amazonomahie* etc.). Se consideră că limba română este dinamică şi deschisă schimbărilor, ceea ce implică o mobilitate mare a vocabularului. Astfel, cuvântul *opincă*, care făcea parte în trecut din vocabularul fundamental a devenit arhaism şi a ajuns în masa vocabularului. Şi invers, un neologism precum *frigider* este acum cunoscut şi folosit de toţi vorbitorii limbii române şi ca urmare a intrat în vocabularul fundamental. Pe axa teritorială sau din punctul de vedere al *stratificării teritoriale sau spaţiale*, lexicul limbii române literare se opune lexicului regional sau regionalismelor. **Vocabularul regional** este forma cea mai cunoscută a diferenţierii teritoriale a sistemului lexical în raport cu lexicul literar al limbii române. Regionalismele sunt fapte de limbă

BDD-A6835 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 08:39:17 UTC)

(fonetice, morfologice, sintactice sau lexicale) specifice graiului dintr-o anumită zonă geografică a țării sau a teritoriului locuit de români. În continuare propunem o serie de unități lexicale regionale specifice pentru graiul unor anumite zone geografice locuite de români. Pentru **Banat** sunt proprii următoarele unități de vocabular: *ghíje, cuină, oiagă, piglais, pecmez, crumpănă, păsulă, străjac, paradaisă, piparcă, şăgârt, baibarac, ai, şpais, imală, zloată, iorgovan, bold, cătană, măsai, harşău, credenț, avlie, cârşie, uică* etc. În **Ardeal** sunt frecvente următoarele unități regionale: *a aldui, bai, băgău, birău, boroştean, boşcă, budă, ceapsă, chischinéu, cipcă, ciurdă, cloțan, cohe* (*cóve*), *colopáci, copârşeu, corház, cucuruz*, *fedéu, fiteu, ghiufă, glajă, goz, hibă, labos, loptă, mălin, năglág, nătrăfós, pogan, potoc, scoacă, şaică, bolund, farba* etc. Din zona **Maramureşului** notăm următoarele unități regionale: *acaț, boşcă, botă, ciurgău, cioroi* (*ciuroi*), *clisă, colniță, hoáncă, huci, a îmburda, marhă, măgan, pancovă, picioică, roştei, şohan, şpor, ştergură, ştrimf, temeteu, tolcer, vraniță, a țâpuri* etc. Din zona **Munteniei** am selectat următoarele elemente regionale: *ginere* „mire”, *dadă, leliță, tuşă, tataie, mamaie, oară, proboádă* și *pobroádă, târnă, ştírcă, postavă, căpistere, cauc, taier, a piua, mestecău, mejdină, azmă, spelb, împopistrát* etc. Pentru **Oltenia** sunt proprii următoarele unități regionale: *muică, blană* „scândură groasă”, *târnă, zăton, lubeniță, bătătură, betelie, ciont, a bodicăi, brabete, bişag, a cebălui, cici, ciocău, citov, cloță, cotăríță, cotói, ghíjură, goangă, hală, a holomocí, hududoi, im, a îndovigá, ungheț, a urdína, conci* etc. În **Bucovina** sunt frecvente următoarele unități regionale: *cobát, galiță, țipeícă, bănat, chişcă, covalíu, dăruşag, a flecui, a frăsui, hălăoi, holcă, a îngurlui, jirebie, năboi, nevezíe, obidnic, ohótă, pampúşcă, parină, a runculi, a rujdí, sămuitor, scăldăciune, scheamăt, a scopci, tarâşneágă, a vetri, a zăgrăi, a zăpăi* etc. În fine, în cele ce urmează enumerăm unele regionalisme specifice pentru **Moldova**: *anțărț, bârzói, bortă, bostan, a chimări, povidlă, chişleag, ciubotă, colțun, doseálă, coşarcă, druşcă, gavanos, guzgán, hudiță, a hurdúca, huşte, a măscări, melesteu, moare, pelincă, perj, pearjă, pârjoală, pepene, prăsad, prăsadă, răsărită, sâsâiac, a stupi, tehui, a se tologi, a tumăní, uşérnic, zarzăr, a zăpsi* etc. Opoziția termen regional-termen literar este una principala şi are caracter definitoriu, în sensul că cei dintâi nu sunt supuşi actelor voite ale vorbirii şi cultivării. Termenii regionali pot trece în vocabularul uzual, în cel literar prin operele literare. Utilizarea regionalismelor în operele artistice urmăreşte nu numai scoaterea în evidență a regiunii sau a zonei în care are loc acțiunea, dar şi familiarizarea cititorilor cu unitățile lexicale vorbite în alte zone populate de români. „Regional” şi „popular” reprezintă categorii distincte: primul termen se defineşte pe baza criteriului „geografic” (regional se opune în general), iar al doilea termen se defineşte pe baza criteriului „sociocultural” („popular” se opune lui „literar”); populare sunt cuvintele din registrul neîngrijit, folosite pe întreg teritoriul în care se vorbeşte româneşte, în timp ce regionalismele circulă numai într-o anumită zonă geografică. De exemplu, forma literară a pronumelui demonstrativ de apropiere *acesta* are mai multe variante regionale: *ahăsta* (în Banat), *aista* (în Moldova), *ăsta* (formă populară muntenească, general valabilă în limbajul colocvial din orice teritoriu al comunității vorbitorilor de limbă română). Substantivele *curechi* „varză”, *harbuz* „pepene verde”, *păpuşoi* „porumb” etc. calificate în mod tradițional ca fiind regionalisme utilizate de vorbitorii din zona Moldovei, în realitate fac parte din lexicul popular. În funcție de nivelul limbii la care se manifestă, regionalismele se clasifică astfel: a) regionalisme fonetice (forme cu circulație restrânsă a unor cuvinte de uz general,

BDD-A6835 © 2012 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 08:39:17 UTC)

cu pronunție folosită în anumite zone): *deşte* „degete", *gios* „jos", *frace* „frate", *hier* „fier", *hire* „fire", *chiatră* „piatră", *ghine* „bine", *cochil* „copil", *câne* „câine" etc.; b) regionalisme gramaticale (forme gramaticale specifice anumitor arii geografice): *oi merge*, *a face* (*va face*) – în Moldova; *cură*, *lucră*, *mâncă* (*curge*, *lucrează*, *mănâncă*) - în Transilvania; *asta*, *aia*, *ăştia*, *să râză* (*aceasta*, *aceea*, *aceştia*, *să râdă*) – în Muntenia; *o zâs* (*a zis*) – în Crişana; *vreaş cânta* (*aş cânta*) – în Banat etc.; c) regionalisme lexicale (cuvinte total diferite de corespondentele lor din limba literară:): *omăt* „zăpadă", *colb* „praf" – în Moldova; *copârşeu* „sicriu", *clop* „pălărie" – în Ardeal; *nițel* „puțin", *pâclă* „ceață", *lele* „mătuşă", *ciozvârtă* „bucată"-în Muntenia; *tenchi* „porumb" – în Crişana etc.; d) regionalisme semantice (sensuri diferite ale aceluiaşi cuvânt, repartizate pe arii dialectale; de exemplu, substantivul *ginere* are, în aria nordică, sensul „ginere", iar în sud are şi sensul „mire") etc. Pe teritoriul lingvistic românesc nu există o diversificare atât de profundă între graiurile populare, încât să dea naştere unui fel de bilingvism, adică la situații în care vorbitorii unui grai să vorbească acasă graiul local, iar atunci când depăşesc zona acestui grai să fie nevoiți a folosi limba comună a întregului popor ca pe o altă limbă, nici în ceea ce priveşte fonetismul, nici în ceea ce priveşte lexicul, fără a mai vorbi şi de sistemul gramatical. Limba română, cu toate micile ei diferențieri regionale, se caracterizează printr-o unitate inimaginabilă în raport cu celelalte limbi romanice şi nu numai. Dacă este vorba de o comunitate regională în care oamenii spun: *plapumă*, *varză*, *pepene verde*, *cartof*, *piftie*, *tăiței* etc. şi de o altă comunitate vecină sau îndepărtată în care oamenii spun: *iorgan* (*oghial*), *curechi*, *harbuz* (*lubeniță*), *barabulă* (*piciocă*, *crump*), *răcitură*, *tocmagi* etc. (Bahnaru 2008, 129), vom constata că înțelegerea şi comunicarea verbală dintre vorbitori se realizează fără niciun obstacol în pofida acestor deosebiri insignifiante de vocabular şi pronunție. În cazul *diferențierii sociale* a lexicului este vorba de acele unități lexicale care funcționează numai în vorbirea unor anumite clase, pături sau grupări sociale. De această dată este vorba de cuvinte argotice, de jargon, de vocabularul meseriilor populare, de vulgarisme, de termeni tehnici şi ştiințifici. Vorbind despre **vocabularul argotic** sau despre argotisme, avem în vedere cuvintele ce aparțin unui limbaj special, numit argou (< fr. *argot*). Sintagma limbaj special înseamnă felul de a vorbi specific unui grup care se separă, în special prin vocabular, de comunitatea în care trăieşte. Ion Pachia Tatomirescu defineşte argoul ca fiind „un mod de exprimare nonliterar, specific anumitor grupuri sociale „certate cu legea" şi cu „codul manierelor elegante" – grupuri alcătuite din vagabonzi, delincvenți, dar şi din elevi, studenți, militari care şi-au format un „vocabular special", cuprinzând cuvinte „cu sensuri deturnate", din limba comună, ori din sfera regionalismelor, neologismelor etc., după un „cod propriu-încriptat", cu „înțelesuri" fără vreo legătură cu sfera lor propriu-zisă, încât să fie „de nebănuit" îndeosebi celor ce reprezintă autoritățile, ori celor ce au legături cu autoritățile" (Tatomirescu, p. 22). În acelaşi timp, Rodica Zafiu examinează această clasă de cuvinte în relație cu viața citadină (Zafiu, 14), iar Dumitru Irimia consideră că limbajul argotic se dezvoltă în varianta citadină a limbajului (Irimia 1986, 85-87). Pentru Al. Vasiliu, argoul reprezintă o creație inconştientă, dar cu caracter convențional, artificial (Vasiliu, 3). Din pitorescul „vocabular" argotic amintim: *bac* „examen de bacalaureat", *bilă* „cap", *bostan* „cap", *bos-mare* „director", *a ciripi* „a denunța", *ciripitor* „denunțător", *curcan* „polițist", *fasole* „dinți", *fetiță*, „mitralieră", *gagiu* „individ; iubit", *icre* „bombe", *limbă* „informator al poliției", *mate* „matematică", *mişto* „foarte bun / frumos", *mititica*

BDD-A6835 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 08:39:17 UTC)

„puşcărie”, *sticlete* „poliţist”, *universitate* „închisoare” etc. Scriitori de mare talent au valorificat potenţialul stilistic argotic: „Sici, bei” de T. Arghezi, „Groapa” de E. Barbu, „Argoticele” lui N. Stănescu, „Cântice ţigăneşti” de M. R. Paraschivescu etc. Argoul are două ipostaze principale: limbajul mediilor interlope – al hoţilor, al prostituatelor, al puşcăriaşilor (destul de tehnic şi mai bine individualizat, relativ stabil şi grefat pe structurile limbii populare); limbajul tinerilor, al nonconformismului juvenil, mai apropiat de registrul colocvial, expresiv şi schimbător, foarte dependent de mode. M. Baciu Got subliniază faptul ca argoul românesc nu e format doar pe *fundament lingvistic ţigănesc*, cum în mod eronat se crede de obicei, ci, dimpotrivă, „cuvintele de origine ţigănească nu mai deţin *supremaţia* în cadrul argoului românesc” (Got 2008, 78), autoarea prezentând atât arhaisme, cât şi neologisme din diverse limbi, pentru a demonstra racordarea noastră la un *internaţionalism argotic*. O seamă de cuvinte argotice fac parte din limbajul comun, cărora prin metaforă, li s-a dat un înţeles deosebit. De exemplu, substantivul *bombă* e folosit în argou cu două sensuri: „senzaţie mare” şi „ştire importantă”. Unele cuvinte din graiurile regionale devin unităţi argotice: *pârnaie* (reg.) „oală mare de pământ folosită în gospodăria ţărănească” şi „închisoare, puşcărie”, *pârlitură* (reg.) „loc ars dintr-o pădure” şi (arg.) „cartier fără obiective importante pentru furt”. Lexicul este supus unor schimbări permanente şi elementele de argou se modifică mereu, în acest scop împrumutându-se pe larg elemente din graiurile regionale, din alte idiomuri, inclusiv abrevieri, cuvinte cu sens modificat etc. I. Iordan scria că în argou nu se face nicio deosebire între cuvintele propriu-zis argotice şi cele familiare sau populare, „o separare a lor nu-i posibilă şi nici nu este principial recomandabilă, toate sunt producţia afectului şi fantaziei” (Iordan 1975, 311). Limba română vorbită în Republica Moldova nu are practic un argou românesc, acesta fiind substituit, realmente, de argoul respectiv din limba rusă. Ca unităţi argotice ruseşti frecvent utilizate de tinerii basarabeni putem menţiona: *a se vrubi* „a înţelege, a-şi da seama”, *a başli* „a plăti”, *a gani* „a vorbi aiurea, neconvingător”, *a gruzi* „a certa, a speria pe cineva”, *a muti* „a pune ceva la cale”, *a se prikăli* „a lua peste picior pe cineva”, *a kidăni* „a înşela pe cineva”, *bazar* „vorbă, discuţie”, *bomj* „boschetar”, *gudioj* „chef mare, bairam”, *ment* „poliţist”, *musor* „poliţist”, *muzon* „muzică”, *discaci* „discotecă”, *blatnoi* „modern”, *prikolnâi* „interesant, hazliu” etc. (Condrea 2007). **Jargonul** este, de asemenea, o varietate de limbaj specific anumitor categorii sociale, profesionale etc., care reflectă fie dorinţa celor ce-l vorbesc de a se distinge de masa mare a vorbitorilor, fie tendinţa de a folosi termeni specifici profesiunilor respective şi care se caracterizează prin abundenţa cuvintelor şi expresiilor pretenţioase, de obicei împrumutate din alte limbi, sau a celor de îngustă specialitate. Jargonul include cuvintele neologice insuficient integrate în sistemul fono-morfologic al limbii române şi incomplet socializate, care circulă în paralel cu termenii uzuali. Spre deosebire de neologismele necesare care corespund unor realităţi noi (*computer*, *a faxa*, *a lista* etc.), termenii de jargon nu acoperă o necesitate lexicală; ei reflectă snobismul unor indivizi sau grupuri socioculturale, care cred că astfel îşi dovedesc „superioritatea”. În istoria societăţii româneşti, se succed subclase de lexic de jargon cu unităţi lexicale preluate din turcă, greacă, latină, franceză (V. Alecsandri în piesele din ciclul Chiriţei, I. L Caragiale în *O noapte furtunoasă*, *D-ale carnavalului* etc. au surprins folosirea deformată, neglijentă a „preţioaselor ridicole” din burghezia în ascensiune: *filfizon*, *bulivar*, *musiu*, *moncher*, *madam*, *furculision*, *mersi, bonjour* etc.) şi mai nou din engleză *(ok*, *bye-bye*, *weekend*,

BDD-A6835 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 08:39:17 UTC)

job, *business*, *all right*, *look*, *speech*, *supermarket*, *living*, *star* etc.). **Vocabularul meseriilor populare** sau **profesionalismele** se individualizează prin faptul că includ cuvintele şi expresiile folosite în meseriile populare, în artizanat. Acestea nu trebuie confundate cu termenii tehnici şi ştiinţifici, primii fiind de origine populară, iar cei tehnici şi ştiinţifici sunt, de regulă, internaţionalisme, împrumutate din alte limbi şi sunt de natură savantă. Unităţile lexicale din domeniul profesiilor populare denumesc materiale, unelte, obiecte şi operaţii specifice în domeniul respectiv. Limbajul profesional se caracterizează prin stabilitate lexicală. În continuare enumerăm o serie de meserii populare, inclusiv de artizanat: *aurărie*, *argintărie, arămărie, armurărie, butnărie, blănărie, birjărie, broderie, cazangerie, cojocărie, curelărie, cizmărie, ciubotărie, croitorie, cusătorie, cărăuşie, ceaprazărie, cârnăţărie, ceramică, cărămidărie, coafare, cioplire, ceasornicărie, croşetare, cuţitărie, dulgherie, droşcărie, dogărie, drăniţit, dubălărie, fierărie, făurărie, franzelărie, frânghierie, feronerie, giuvaiergerie, gravură, hămurărie, işlicărie, lăcătuşărie, lemnărie, legătorie, meşteşugărie, mătăsărie, minerit* etc. (Bahnaru 2009, 146). Profesionalismele se bucură şi în prezent de circulaţie relativ mare, întrucât denumesc realităţi referitoare la arta populară, iar „arta populară este o artă primitivă. De aici rezultă farmecul ei, de aici şi pericolul, din ce în ce mai ameninţător, al cotropirii şi nimicirii sale în faţa presiunii vieţii moderne" (Cantacuzino 1993, 177-199). **Lexicul vulgar** (lat. *vulgaris* „vulgar") (**licenţios, indecent, injurios**) sau **vulgarismele** (fr. *vulgarisme*) se referă la elementele de limbă (cuvinte, expresii) cu un conţinut vulgar. Vocabularul licenţios este specific unor grupări sociale mai puţin cultivate. Mulţi confundă argourile cu vulgarismele. În realitate, cuvintele indecente capătă marca specifică a elementelor argotice numai în situaţia în care au suferit evoluţii semantice speciale, care le conferă alte sensuri decât cele denotative. Adesea lexicografii nu fac o delimitare clară între termenii argotici, colocviali, populari şi vulgari; aceştia din urmă fiind percepuţi mai lesne de specialişti, din care cauză ei presupun o anume conştientizare a diversităţii lingvistice şi o familiarizare cu toate variantele stilistice enumerate. Lexicul injurios conţine cuvinte care denumesc funcţii fiziologice, părţi ale corpului omenesc etc., fiind reprezentat de acte de limbaj specifice ca imprecaţia, insulta. Limbajul injurios are un potenţial violent, care variază în funcţie de situaţie: de la înjurătura adresată, cu intenţie de agresare (*du-te în...*), la cea neadresată, simplă formă de descărcare nervoasă (*fir-ar să fie de scaun!*). Dicţionarele explicative de proporţii „care se adresează în general unui public vast nu pot, din motive uşor de înţeles, să nu includă termeni pe care societatea bună continuă, mai puţin în teorie, să le respingă" (Bahnaru 2008, 133). **Termenii tehnici şi ştiinţifici** se referă la limbajul tehnic, care cuprinde cuvinte şi expresii specifice unui anumit domeniu al tehnicii sau al ştiinţei: *bielă*, *bară de direcţie*, *electromotor*, *şasiu*, *carburator, bisturiu*, *catgut*, *adjectiv*, *fotosinteză*, *electron*, *polinom*, *ipotenuză*, *divizibilitate* etc. Aşadar, terminologia tehnică şi ştiinţifică formează un limbaj special, specific pentru un cerc mai mare sau mai restrâns de persoane competente într-un domeniu sau altul. Termenii dispun de unele caracteristici obligatorii, în raport cu unităţile lexicale obişnuite: sunt monosemantici, nu au valori conotative, au circulaţie internaţională, de obicei, nu dispun de sinonime. Numărul acestor termeni este în creştere permanentă datorită dezvoltării societăţii, a ştiinţei şi tehnicii. Terminologiile de specialitate sunt astăzi atât de evoluate pentru fiecare domeniu, încât lexicologia şi lexicografia au dezvoltat o altă ştiinţă conexă numită terminologie, iar practica elaborării dicţionarelor terminologice este numită terminografie. În acest subdomeniu lingvistic, orice termen de specialitate se numeşte termen tehnic (indiferent

BDD-A6835 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 08:39:17 UTC)

că el aparţine medicinii, arhitecturii, electronicii etc.), iar totalitatea termenilor care desemnează obiecte, procese, fenomene, calităţi etc. se numeşte nomenclatură. Terminologia specială face parte din „fondul savant, numit astfel pentru că s-a format din cuvintele împrumutate, în marea lor majoritate, pe cale livrească, odată cu obiectele şi noţiunile denumite" (Evseev et alii, 126). O parte considerabilă din unităţile terminologice depăşeşte limitele stricte ale domeniului respectiv (*astronautică*, *biochimie*, *fizică*, *informatică*, *medicină*, *mecanică*, *lingvistică* etc.) şi este acceptată de vorbitorii instruiţi din cele mai variate domenii, pătrunzând chiar şi în fondul lexical fundamental al limbii. Trecerea unor termeni din vocabularele de specialitate în uzul comun sau în alte limbaje cu sferă restrânsă ţine de mecanismele naturale ale evoluţiei societăţii şi a limbii. Dicţionarele de limbă ar trebui să fie adaptate la noile necesităţi ale celor care utilizează româna pentru a citi texte diverse şi pentru a putea recurge la toate sursele de informare. În continuare propunem o serie de termeni tehnici şi ştiinţifici din variate domenii: **agricultură**: *biomasă, fungicide, fertilizator* etc., **anatomie**: *sfincter, embrion, stafilococ* etc., **astronomie**: *magnetism stelar, diametru aparent, emersiune, nadir* etc., **biologie**: *ergonomie, citotaxonomie, akinezie, plancton, senescenţă, proteom* etc., **chimie**: *izotoni, saturaţie, legea lui Avogadro, volatilizare* etc., **fizică**: *fotorezistenţă, drum optic, neutrin, reluctanţă, iradiere* etc., **geografie**: *geodezie, loxodromă, tropic, smog, bazalt* etc., **matematică**: *fus sferic, divizibilitate, ortogonalitate, asimptotă, hexagon, exponent* etc., **medicină**: *microsporie, agorafobie, ergoterapie, colesterol, reflexoterapie* etc.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Bahnaru V., *Elemente de lexicologie si lexicografie*. – Chişinău: Editura Ştiinţa, 2008.

2. Bahnaru V., *Elemente de semasiologie româna*. – Chişinău: Editura Ştiinţa, 2009.

3. Cantacuzino, G. M., *Consideraţii asupra influienţelor în arta românească* // Introducere la opera lui Vitruviu. – Bucureşti: Editura Meridiane, 1993.

4. Condrea Irina, *Argoul basarabean în stradă şi în presă* // Limba Română, nr. 1-3, anul XVII, 2007.

5. Evseev I., Şerban V., *Vocabularul românesc contemporan*. – Timişoara: Facla,1978.

6. Got Miorița, *Argoul românesc. Expresivitate şi abatere de la normă*, ed. a II-a. – Bucureşti: Editura Corint, 2008.

7. Iordan I., *Stilistica limbii române*. – Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1975.

8. Iordan I., Robu, VI., *Limba română contemporană.* – Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1978.

9. Irimia D., *Structura stilistică a limbii române contemporane*. – Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1986.

10. Tatomirescu, Ion Pachia, *Dicţionar estetico-literar, lingvistic, religios de teoria comunicaţiei*... – Timişoara: Editura Aethicus, 2003.

11. Vasiliu Al., „Din argoul nostru" Extras din Grai şi Suflet, VII, rev. „Institutul de filologie si folclor". – Bucureşti: Atelierele Socec şi Co., S.A, 1937.

12. Zafiu, Rodica, *Diversitate stilistică în româna actuală* (Argoul – privire generală). – Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2001.

BDD-A6835 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 08:39:17 UTC)